

TIJORAT BANKLARIDA ISTE'MOL KREDITLARINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Soxibjonov Asadbek Sobirjon O'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Bank
moliya akademiyasi magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarining iste'mol kreditlari berishdagi muammolar va ularni kamaytirish strategiyalari yoritib berilgan. Har sohada bo'lgani kabi bank tizimida ham mavjud kamchiliklar iste'molchilar uchun bir qancha murakkabliklarni keltirib chiqarmoqda. Maqolada asosan iste'mol kreditlari va ularni takomillashtirish yo'llari bayon etilgan. Bundan tashqari mamlakatimizning ayrim tijorat banklaridagi iste'mol kreditlari haqida ham umumiy tushunchalar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: bank, iste'mol, muammo, strategiya, moliya, imtiyoz, foiz stavkalari, samaradorlik.

Abstract: This article describes the problems of commercial banks in providing consumer loans and strategies to reduce them. As in any field, the deficiencies in the banking system create a number of complications for consumers. The article mainly describes consumer loans and ways to improve them. In addition, general concepts were given about consumer loans in some commercial banks of our country.

Key words: banking, consumption, problem, strategy, finance, benefit, interest rates, efficiency.

Kirish. Iste'mol kreditlarining rivojlanishini ta'minlash aksariyat tijorat banklarining strategik vazifalaridan biridir. Zamonaviy sharoitda iste'mol kreditini tashkil etishni takomillashtirish asosiy muammo bo'lib, uning yechimi aholining samarali talabini oshirish, ushbu turdagi bank xizmatlaridan mamlakat aholisining ko'pchiligi uchun foydalanish imkoniyatini yaratish va kredit risklarini kamaytirish imkonini beradi. Iste'mol kreditlari jismoniy shaxslarning kredit olishini osonlashtirish, ularga muhim xaridlarni amalga oshirish, ta'limga sarmoya kiritish, biznes boshlash va umumiy hayot sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Tijorat banklari iste'mol kreditlarining asosiy provayderlari bo'lib, ushbu moliyaviy mahsulotlar bilan bog'liq samaradorlik va mijozlar tajribasini oshirish uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada biz tijorat banklarining iste'mol kreditlari takliflarini yaxshilash va moliyaviy inklyuzivlikni rivojlantirish strategiyalarini muhokama qilamiz.

Tahlil va natijalar. Bank tizimi barqarorligini ta'minlashning zarur sharti bank kreditlashini rivojlantirish hisoblanadi. Bank xizmatlari bozorining doimiy o'zgarishi va tashqi muhitga ochiqligi banklardan doimiy ravishda bozorlar va kreditlash

mexanizmlarini, jumladan, iste'mol kreditini izlab borishni taqozo etadi. Aynan iste'mol kreditining rivojlanishi aholining samarali talabini shakllantirish va oshirishni, shu orqali butun iqtisodiyotning rivojlanishini belgilab beradi. Shu sababli, qarz oluvchilar uchun uzoq muddatli bank kreditlarini faollashtirish mamlakatimiz strategik rivojlanishining eng muhim vazifalaridan biridir. So'nggi yillarda iste'mol kreditlash sektorida o'sish tendentsiyasi kuzatildi, bu bir tomondan, banklarning kreditlash faollashuvining ko'rsatkichiga aylangan bo'lsa, ikkinchi tomondan, chakana kreditlashning tez o'sishi qarzning oshishiga olib keldi. Shu sababli, kredit xavfini oldini olish uchun tijorat banklariga iste'mol kreditlarini berishni tashkiliy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash darajasini oshirishning ob'ektiv zarurati mavjud. Iste'mol krediti rentabelligini oshirishning muhim yo'li kreditlar sifatini oshirishdir. Shu maqsadda bankning muammoli kreditlar monitoringi bo'yicha bo'limlari faoliyatini takomillashtirish, skoring tizimlarini qo'llash, banklarning kartochkalar bilan kreditlash bo'yicha moliyaviy risklarini sug'urtalashni joriy etish tavsiya etiladi.[1]

Mamlakatimizda mavjud 32 ta bankning 17 tasida iste'mol kreditlari mavjud.

Tariflar 23% dan 37,99% gacha. Kredit muddati bir yildan to'rt yilgacha. Maksimal 200 million so'm "Ipak yo'li" banki tomonidan taklif etiladi.

1-ladval

Tijorat banklarida iste'mol kreditlari

Bank nomi	Taklif	Maksimal miqdor	Muddati
"Aloqabank"	30 %	Cheklanmagan	3 yilgacha
Garantbank	29%	60 mln	2 yilgacha
Hamkorbank	28%	60 mln	2 yilgacha
	32%		3 yilgacha
Infinbank	38%	30 mln	18 oy
"Ipak yo'li" banki	26%	200 mln	3 yilgacha
"Ipoteka banki"	24%	45 mln	4 yilgacha
"Mikrokreditbank"	27%	80 mln	2 yilgacha

Ushbu jadvalda ham ko'rinib turibdiki mamlakatimizning tijorat banklaridagi iste'mol kreditlari uchun yuqori foiz stavkalari bir me'yorga tushgani yo'q. Ko'pgina banklar o'zlarining iste'mol kreditlari turlarini faol ravishda kengaytirdilar, ularning qarz oluvchilar uchun jozibadorligini oshirishga harakat qildilar, shuningdek, ularni

taqdim etishning ba'zi narx bo'lmagan shartlarini yumshatadilar. Cheklangan miqdordagi eng ishonchli qarz oluvchilar bilan yuqori foydani saqlab qolish uchun bir qator banklar ushbu kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini oshirdilar. Mijozlar bazasini yanada kengaytirish zarurati banklar va mikromoliya tashkilotlari o'rtasidagi iste'mol, shu jumladan garovsiz kreditlar segmentida raqobatni kuchaytirdi. Kafolatsiz kreditlar banklarning eng xavfli aktivlari qatoriga kiradi. [2]

Iste'mol kreditlarining katta qismi hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan. Kredit asosan uy-joylarni ta'mirlash, yangi mebel sotib olish, avtomobil sotib olish, o'z-o'zidan dam olish, tibbiy xizmatlarni to'lash uchun sarflanadi. Iste'mol kreditining asosiy omili bo'lgan elektronika yoki turizm xizmatlarini sotishda chakana savdoni tezkor kreditlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Sayohat yoki smartfonlar uchun chegirmalar bekor qilinishi mumkin, tovarlarning o'zi yoki issiq narxlarda turlar sotuvdan yo'qolishi mumkin. Nihoyat, bir vaqtning o'zida katta miqdorni to'lash o'rniga, bir necha oylar yoki hatto yillar davomida kichik muntazam to'lovlarda to'lash imkoniyati ham iste'molchi uchun jozibador.[3]

Tijorat banklarida iste'mol kreditlari berishning ayrim kamchiliklari mavjud va ularga quyidagilarni kiritishimiz mumkin:

- Iste'mol kreditlari ko'pincha yuqori foiz stavkalari bilan ta'minlanadi, bu esa ko'plab jismoniy shaxslar, ayniqsa daromadi past aholi qatlami uchun murakkab hisoblanadi.

- Aholining ayrim qatlamlari, masalan, kam ta'minlangan shaxslar, qishloq aholisi, kredit risklari yo'qligi sababli tijorat banklaridan iste'mol kreditlarini olishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. [4]

Tijorat banklari uchun iste'mol kreditlarini yaxshilash ustida mamlakatimiz va xorij tajribasi mavjud. Ushbu sohani rivojlantirishda strategiyalar quyidagicha:

- ❖ Tijorat banklari alohida qarz oluvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va moliyaviy holatiga moslashtirilgan shaxsiylashtirilgan kredit mahsulotlarini taqdim etish orqali iste'mol kreditlari takliflarini oshirishlari mumkin. Bunga moslashuvchan to'lov shartlari, ayrim mijozlar segmentlari uchun past foiz stavkalari va turli maqsadlar uchun (masalan, uy-joylarni obodonlashtirish, ta'lim, sog'liqni saqlash) diversifikatsiya qilingan kredit variantlari kiradi.

- ❖ Raqamli kreditga ariza berish jarayonlarini amalga oshirish hujjatlarni qisqartirish, tasdiqlash vaqtlarini tezlashtirish va qarz oluvchilar uchun qulaylikni oshirish orqali mijozlar tajribasini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Tijorat banklari texnologiyadan foydalanish orqali kredit olish uchun arizalar, tekshirishlar va to'lovlarni soddalashtirishi, natijada mijozlar ehtiyojini qondirishni oshirishi mumkin.

- ❖ Mijozlar o'rtasida mas'uliyatli qarz olish va moliyaviy savodxonlikni oshirish maqsadida tijorat banklari jismoniy shaxslarga iste'mol kreditlari bo'yicha ongli qaror qabul qilish imkoniyatini beruvchi moliyaviy ta'lim dasturlari, resurslar va vositalarni

taklif qilishlari mumkin. Byudjet tuzish, qarzni boshqarish va kredit ballari bo'yicha ko'rsatmalar berib, banklar qarz oluvchilarga kredit jarayonini yanada samarali boshqarishga va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tuzoqlardan qochishga yordam beradi.

❖ Fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilish tijorat banklariga innovatsion texnologiyalar va ma'lumotlar tahlilidan iste'mol krediti jarayonlarini yaxshilash, kreditga layoqatlilikni yanada aniqroq baholash va xizmat ko'rsatilmayotgan aholi qatlamlarini kengaytirish uchun foydalanish imkonini beradi.

❖ Tijorat banklari kreditni har tomonlama baholash, kredit berish shartlarining shaffofligini ta'minlash va risklarni boshqarishning tegishli mexanizmlarini ta'minlash orqali mas'uliyatli kreditlash amaliyotiga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Kreditlashning axloqiy standartlari va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish orqali banklar mijozlar o'rtasida ishonchni mustahkamlashi va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka hissa qo'shishi mumkin.[5]

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari jismoniy shaxslarning turli moliyaviy ehtiyojlarini qondiradigan va iqtisodiy o'sishga yordam beruvchi iste'mol kreditlarini taqdim etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shaxsiylashtirilgan kredit mahsulotlari, raqamli ariza berish jarayonlari, moliyaviy ta'lim tashabbuslari, fintech kompaniyalari bilan hamkorlik va mas'uliyatli kreditlash amaliyoti kabi strategiyalarni amalga oshirish orqali banklar iste'mol kreditlari bilan bog'liq qulaylik, samaradorlik va mijozlar tajribasini oshirishi mumkin. Oxir oqibat, bu sa'y-harakatlar moliyaviy inklyuzivlikni oshirishga hissa qo'shishi, jismoniy shaxslarga o'z moliyaviy maqsadlariga erishish uchun imkoniyat yaratishi va tijorat banklari tomonidan xizmat ko'rsatadigan jamoalarda ijobiy ijtimoiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Iste'mol krediti iste'mol ehtiyojlari uchun bank krediti shaklida, to'lov muddati kechiktirilgan mahsulotni lizingga sotish va boshqa mashhur modellar shaklida berilishi mumkin. Bugungi kunda iste'mol krediti sohasida deyarli barcha savdo kompaniyalari shug'ullanadi. Bozorda turli xil takliflar raqobatlashadi, ular ba'zan iste'molchilar uchun harakat qilish qiyin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akhmadjonov O. X. et al. ISLON BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOIYILLARI //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 5. – C. 600-613.
2. Habibullayev A. BANK TIZIMI. MARKAZIY VA TIJORAT BANKLAR HAMDA ULARNING VAZIFALARI //Центральноазиатский журнал образования и инноваций. – 2023. – T. 2. – №. 7. – C. 179-182.
3. Bakhodirovna D. S. BANK TIZIMI TRANSFORMATSIYASI JARAYONI VA UNING BANKLAR BARQARORLIGIGA TA'SIRI (O'ZMILLIYBANK AJ

- MISOLIDA) //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2024. – Т. 2. – №. 17. – С. 437-442.
4. Normurot o'g'li V. A. BANK TIZIMI EVOLUTSIYASI, RAQAMLI BANK XIZMATLARI VA ULARNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 44-51.
 5. Axrorjon o'g'li, Ilyosov Asrorjon, va Abdullayev Jahongir Nurali o'g'li. "DAVLAT BYUDJETINING ILMIY TADQIQOTLARGA AJRATAYOTGAN MABLAG 'LARI TAHLILI: XORIJ VA MILLIY TAJRIBA." TADQIQOTLAR. UZ 33.1 (2024 yil): 186-193.
 6. Hakimovna, Oxunova Ma'rifat va Abdullayev Jahongir Nurali o'g'li. "YASHIRIN IQTISODIYOT VA MAMLUKATDA UNI KAMAYTIRISH YO'LLARI." Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi 17.1 (2024): 42-46.
 7. Jumaniyozov, I. T. (2021). The Progressive Foreign Experiments in the Activity of Sovereign Wealth Funds. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 109-116.
 8. Jumaniyozov, I. (2018). Impact of Development Finance Institutions on Economic Growth: Implications for Reconstruction and Development Fund of Uzbekistan. International Journal of Management Science and Business Administration, 4(2), 84-88.
 9. Jumaniyozov, I. (2020). ISSUES OF ENSURING THE TRANSPARENCY OF SOVEREIGN WEALTH FUNDS. International Finance and Accounting, 2020(5), 1.
 10. Jumaniyozov, I. (2020). FOREIGN EXPERIENCE IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN FUNDS. International Finance and Accounting, 2020(2), 1.
 11. Jumaniyozov, I. T. (2021). Transparency Is A Key Indicator Of The Activity Of Sovereign Wealth Funds. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(05), 30-37.
 12. Inomjon Turaevich Jumaniyozov, & Bexruz Hazratov (2022). Foreign experience in the development of special economic zones in Uzbekistan. Science and Education, 3 (5), 1628-1636.
 13. Jumaniyozov, I. T. (2019). The impact of Uzbekistan Reconstruction and development fund's expenditure on GDP growth. Science, research, development № 16. Monografiya pokonferencyjna.
 14. Jumaniyozov, I., & Xaydarov, A. (2023). The importance of social insurance in social protection. Science and Education, 4(1), 1033–1043. Retrieved from <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/4941>

15. Jumaniyazov, I. T. (2019). Evaluation criteria for the efficiency of sovereign funds. Global science and innovations 2019: Central Asia. In International scientific conference.–Nur-Sultan (Kazakhstan) (Vol. 340, pp. 226-229).
16. Jumaniyazov, I. T. The significance of Uzbekistan reconstruction and development fund's financial capital on economic growth of Uzbekistan. International Journal of Economics, Commerce and Management United Kingdom ISSN, 2348, 0386.
17. Jumaniyazov, I., & Mahmudov, M. (2022). Experience of foreign countries in attracting foreign investment. Asian Journal of Research in Banking and Finance, 12(5), 32-37.
18. Jumaniyozov, I. T., & Abdumannobov, A. M. (2020). MANAGING PUBLIC DEBT. In Ключевые проблемы современной науки (pp. 3-7).
19. Jumaniyozov, I. T., & Bakhodirkhujayev A.F. (2020). ISSUES AND CHALLENGES FOR THE IMPLEMENTATION OF MACROPRUDENTIAL POLICY IN UZBEKISTAN. In Ключевые проблемы современной науки (pp. 8-11).
20. T. Jumaniyazov, & A. Khaydarov. (2023). THE IMPACT OF UZBEKISTAN'S SOVEREIGN WEALTH FUNDS ON ECONOMIC GROWTH. American Journal of Research in Humanities and Social Sciences, 10, 1–7. Retrieved from <https://www.americanjournal.org/index.php/ajrhss/article/view/495>
21. Jumaniyazov, I. T. (2019). The impact of Uzbekistan Reconstruction and development fund's expenditure on GDP growth. Science, research, development, 16.
22. I.T. Jumaniyazov, & I.A. Mingboyev (2023). Gender budgeting and prospects for its implementation in Uzbekistan. Science and Education, 4 (5), 1518-1523.